

Gazet'a si Fóiea esse regulatu o data pe septemana, adeca: Martia. —

Pretiuulu loru este pe 1 anu 10 f., pe diumetate anu 5 f. austr. inlainturulu Monarchiei.

GAZETA

Pentru tieri straine 7 f. 35 cr. pe 1 sem., si 14 f. 70 cr. pe 1 an. Se prenumera la tóte postele c. r., cum si la toti cunoscutii nostri DD. corespondinti. Pentru serie „petit“ se ceru 8 cr. val. austr.

TRANSSILVANIAI.

Monarchi'a Austriaca.

Renegatii.

Cuventulu renegatu este latinescu, eara semnificatiunea mai de aprópe ce i se da este cá se caracterese pe omulu care s'a lapadatu de relegea priimita dela parinti. Renegatu prin urmare este cam sinonimu cu ceea ce numia grecii apostatu in seculii dintai ai crestinatatii; numai renegatu este unu terminu multu mai nou. Renegati s'au numitu mai anteuu acei crestini, carii parasindu credinti'a si invatiatur'a lui Christosu, au trecut la relegea lui Mohamed, séu precum dicu romanii nostrii, s'au turcitu, adeca s'au taiatu impregiuru. De aici au remasu si proverbulu: *Ferésca Ddieu de romanulu turcitu*. Acestu proverbu a purcesu din natur'a renegatiunii. Crestinii si mohamedanii au petrecutu atati seculi in cea mai fiorosa ostilitate. Renegatii in acele lupte trebeau se se arate firesce cá cei mai fanatici persecutori ai fostiloru corelegionari, pentrucá cu atatu mai usioru se castige increderea nouiloru protectori si se póta intrá in grati'a loru. Apoi fiindca in timpurile trecute — pe alocurea chiaru si pana astadi — ómenii nu facea nici cea mai pucina distinctiune intre relege si nationalitate, de aici urmá de sine, ca terminulu renegatu se aplicá si la cei carii se lapada de natiunea si limb'a loru.

Voindu a clasificá in dílele nóstre pe renegati priviti din susutinsulu puntu-de-vedere, vomu aflá urmatórele clase:

Renegati de relege, cu pastrarea nationalitatii, precum de exemplu sunt o sama de locuitori ai Bosniei, carii se tienu de relegea lui Mahomedu, isi pastrara insa limb'a si nationalitatea slavóna.

Renegati de relege si nationalitate, precum e aristocrati'a bosniaca iu parte s. a. s. a.

Renegati numai de nationalitate si limba, cu pastrarea relegii, precum ar fi de es. nisce romani, carii s'ar dá de rusi, séu de serbi, séu de greci, cu carii au aceeasi relege, séu déca slavonii cei romano-catolici s'ar dá de germani ori de unguri, numai pentruca, séu tocma pentruca din intemplantare se tienu de aceeasi relege cu acestia.

Renegatii se mai potu clasificá inca si din altu puntu de vedere alu indemuriloru diu launtru.

Sunt adeca renegati din principiu, din convictiunea inimii, din interesu particularu séu egoisticu, din resbunare, din fric'a de persecutiuni adeca de nevoia, din educatiune, din indiferentismu.

a) Renegatu din principiu ar fi de es. unu neamtiu aristocratu calvinianu, prietinu insa alu absolutismului, carele ar ajunge la acea cunoscutia, cumca relegele, apusan'a si resaritén'a ar fi cele mai tari proptele pentru potestatea absoluta ori despotica, pentru aceea elu ar trece la biseric'a rusésca séu la cea spaniála.

b) Renegati din convictiunea inimii sunt aceia, carii óresicum fara voia loru isi afla mangaierea din launtru mai curendu in cutare biseric'a si ritu, decatu in ceea in care l'au crescutu parinti' lui.

c) Renegatii din interesu particularu séu egoisticu sunt toti aceia, carii fara a fi constrinsi absolutu prin o persecutiune alaturea cu vie'ia, numai pentru avutii, onóre si ranguri, isi parasescu relegea séu nationalitatea séu pe amendoune de odata, nu numai, ci spre a castigá mai multa favóre si incredere in nou'a societate in care se afla, vinde si tóte interesele celora.

d) Renegatii din resbunare crediendu cumca au fostu reu tractati, asupriti si impilati de catra corelegionari, connationalii ori com. patriotii loru, cauta scapare pe airea, trecu chiaru la contrarii si neamicii societatii din care au esitu, eara apoi cu ajutoriulu acestora cérca se'si resbune in modulu celu mai necrutátoru de tóta societatea diu

care au esitu. La renegati de acestia se póte aplica proverbiulu latinescu cunoscutu din dílele lui Ioanu Zápolya, candu elu a chiamatu intru ajutoriu pe turci cu tóta puterea loru in contra connationaliloru sei unguri si a corelegionariloru sei nemti: *Flectere si nequeo superos, acheronta movebo*, adeca mai pe romanesce: Déca nu'mi stau angerii intr'ajutoriu, imi voiu face de lucru cu diavollii.

e) Renegatii de fric'a persecutiuniloru, carii adeca nu sunt atai'a de tari la angeru si la caracteru, pentru cá se se determine a suferi orice rele in lume, pana si mórtea, decatu se se abata dela convictiunile sale. Aici se intonamu terminulu convictiune, pentrucá se'lu distingemu aprigu de aceea ce se díce si se face numai din capritiu, din artiagu (man'i'a furiósá), séu din o trandava stupiditate.

f) Renegatii din educatiune, candu adeca parinti' séu alti i cresou pe tinerime in a dinsu asia, pentrucá acestia séu se'si uite cu totul de relege, nationalitate si limba, séu se invetie a le despretiui, a'si bate jocu de acelea, eara mai tardiu a le si persecutá. Acei copilai de crestini, pe carii turcii séu ii rapia séu ii luá cá unu ramu de contributiune dela unele tieri subjugate, din carii apoi crescuti din etatea cam de 12 ani in legea lui Mohamed, se formasera cele dintai corpuri a le ianiciariloru si chiaru unu corpu de asasini in Asi'a mica, era renegati din educatiune. Acea multime de copii de romanu, carii in lips'a totala de scóle romauesci incepundu dela ABC. insusu isi luá iu timpii trecuti tóta instructiunea si educatiunea eschisive la scóle de alta nationalitate si relege, asia catu in cursu de 10—12 ani abia mai sciau se céra pane si apa in limba materna, au devenitu intru asemenea renegati, cum amu díce, chiaru fara scirea loru. —

g) Renegatii din indiferentismu séu nepasare sunt acei ómeni, carii fara a fi tocma prosti, ci numai lenesi la minte, séu cum dicu latinii, homines pingvis Minervae, nici odata nu'si batu capulu cá se alle ce e mai bine séu mai reu, mai onoratoru séu mai detragatoru caracterului, ci ei se lasa cu totul in voi'a sortii, eara despre aceea ce numimu cosmopolitismu au o idea cu totul falsa; ómeni nici buni nici rei, adeca cu totul lipsiti de caracteru. Acestia potu se fia din educatiunea loru de orice confesiune vei vrea; déca insa voru ajunge de es. in Rusi'a, voru merge la biseric'a unde 'si voru face cruci cate de trei urme si metanii cate patru sute; in Rom'a voru esi la tóte procesiunile, se voru inchiná pe la tóte icónele si móstele facatóre de minni; in Berlinu voru cantá spalmii dupa ritulu protestantu si voru aplaudá la predicele care se rostescu in contra „retaciriloru apusene si resaritene“; in Constantinopole voru suferi a fi taiati impregiu usi voru face marelui multu inchinatiuni cu manile la peptu si cu fruntea la pamentu; eara sér'a voru bea opium si voru cautá distractiune (petrecere) in operile lui Voltaire.

Pentrucá totudeauna se potemu sci cu cine avemu a face, se cére neaparatu, cá tóte aceste categorii de renegati se le cumpanimu si judecamu dupa natur'a loru.

Renegatii de sub lit. a) insufla ori si cui unu respectu fiorosu; celu ce are curagiulu a dá peptu cu unii cá aceia, trebe se'si mesura prea bine puterile proprii.

Cei de sub b) merita respectulu pe care l'amu cere si noi dela altii, candu simtiemintele si convictiunile nóstre intime nearu impinge si pe noi la o asemenea prefacere a simbolului nostru. — Cei de sub c) et g) merita cea mai profunda a nóstra despretiuire. — Cei de sub d) merita cá se cerce cineva tóte midilócele spre a le imblandi resbunarea loru, precum odinióra au cercatu romanii cu Coriolanu luandu pana si pe mam'a, sotia si pe alte matróné in aliantia loru; eara candu tiau desecatu tóte midilócele, cauti se'lu infrunti peptu la peptu, apoi ésa unde va esi.

Renegatii de sub e) et f) merita cea mai doioasa compatimire a noastră in totu timpul si la totu locul. —

Avemu si noi romanii renegati? Ce mai incapa aici intrebare! Singur'a noastră mangaiere este, cumca cei mai multi renegati carii s'au departatu din sinodu bisericei si alu natiunii noastre se tienu de categoriile de sub e) et f), mai pucini de cea de sub b), forte pacini de cea de sub c) si pote nici unii de categoriile de sub a), d) et g). —

Tocma pentru acést'a insa dupa a mea opiniune romaniloru li se cuvine a se portá catra renegatii esiti dintre densii cu o nobila crutiare si delicatetia, lasandu'i mai multu in voi'a lorú cá se'si revina in sinesi; eara pe acelea familii a le caroru strabunii s'au desbinatu de corpulu nostru nationalu cu seculi mai nainte, alu caroru sange s'a spalacitu, viti'a li s'a corcitu prin cele mai diverse legamintú de casatoria, nici se cuvine ale mai renumerá între renegate, ci se le lasamu in scirea lui Dumnedieu acolo pe unde se afla. Atat'a numai, ca unori nu strica a le aduce aminte originea, nu din alta cauza, decatu numai cá se nu se prea infle in pene spre a impune cu genealogia lorú.

Preste acést'a unele amestecari care se facu tocma si in momentele de fatia ici cólea prin casatorii, nu se potu condamna tocma asia neconditionatu, cá si cum din cateva esceptiuni aru potea urma nu sciu ce reu mare; pentruca earasi trebuie se consideramu, ca devotamentulu catra natiune si confesiune nu are a se preface nici in fanatismu nici in egoismu de acela, ce ar vrea se ucida orice simpatii ale unoru ipime tinere, séu se dea in capu la cele din urma resturi a le cosmopolitismului. Afara de acést'a ar fi unu semnu de o trista ne-credere 'n puterile proprii, déca natiunea s'ar mai teme si de aci nainte, ca vreo câteva parecú de ochi albasirii séu caprii carii ar deochia pe altii atati negrii séu castanii, aru mai fi in stare de a periclitá existintia si viitorulu nationalu. Alios ego vidi ventos, alias prospexi animas procellas. — Déca cumva junii nostrii aru lua in nume de reu, pentruce romancuti'a cu sprincene trase si cu ochii negrii s'ar mai maritá dupa altulu, acést'a se sio impute numai siesi, . . . Déca mamele romane aru mai privi cu durere, cum junele romanu se incurca in latini straine, atunci depinde numai dela densele cá se dea ficeloru o educatiune atatu de nobila, atatu de cuviósa si atragátore, incatu se corespunda dorintiei si simpatiei juniloru nostrii trechti prin scóle si ésiil in lumea mare. Mai in scurtu, pe generatiunea juna din dilele noastre cade si sarcina de a ingrijí, cá tocma pe unde s'ar mái aratá periculu de rénegare, se indrepte lucrulu prin incheiere de casatorii. —

Cu tóte acestea vomu mai avea noi si in viitoru renegati? Pe catu timpu natiunii romane dintre Carpati si Tis'a nu i se va asecura existintia si onórea ei nationala qua tali; pe catu limb'a nu si va ocupa locutu si rangulu ce i se cuvine dupa tóta dreptatea; pe catu ritulu resarítenu, tarelu — in sine'á luatú si cu abstragere totala de la ministrii lui esecutori din dilele noastre — e celu mai framosu si celu mai clasicu din tóte riturilú crestine, nu i se va asecurá demnitatea ce o avuse pana in secululu alu 15-lea, pe atat'a natiunea romana va mai fi inca totu in pusetiune de a perde din filii si ficelle sale prin renegare.

Acést'a se pare a fi conditiunea naturei ómenesci. Totulu insa depinde mai virtosu dela caracterutu si tari'a de sufletu, pe care'lu voru desvolta coste trei generatiuni de astadi, care se intalnescu in tre anii 20 si 60. —

Cum ne vomu asterne, asia vomu paosá; cum ne vomu sará, asia vomu si mancá —

Zernesci, in dióa de S. Nicolae 1800.

B.

Stenografi romani.

La ce limanu de repaosu va esi inca si patri'a noastră din acést'a crisa generala, scia numai Ddieulu puteriloru. Ceea ce se póte sci este, ca pana se esimu la vreunu resultatu órecare, se voru mai scrie si vorbi inca multe millióne de cuvinte si mai intielepte si mai necalite, care cum ne ajuta elasticitatea creeriloru. Preste multu ori preste pucinu se voru deschide conferintie, adunari tienutale, nationale, apoi óre candu chiaru si o dieta generala; in tóte acelea se va cuvintá si romanesce. Cine se rapésca cuvintele oratoriloru din sborulu lorú?

Ne trebuescu stenografi romani.

Nu amu potutu aslá pana acum, déca dintre junimea noastră studiósa se ocupa careva cu acea arta nu atatu grea, catu cevasi cam migalósa, insa in tieri constitutionale, pe unde limb'a ómeniloru e mai deslegata, eara nu batuta cu tiende de cernulu gurei, forte avantajiósa pentru castigarea panei de tóte dilele. Fia acést'a ori si tum, se cere neaparatu, cá celu mai pucinu doisprediece ómeni juni se se determine a invetiá stenografi'a si a o aplica la limb'a noastră nationala. Ar fi pecatu, rusine si o dauna neapusa, déca desbaterile atatu politice,

catu si nationale si ehlaru acelea care voru decurge in sínódele bisericesci in limb'a noastră, s'ar mai deperde si pe viitoru, séu déca in casulu celu mai bunu s'ar contrage cá si pana acum in cate unu bietu de protocolu de siedintie macru, prea pucinu séu nici decum motivatu, pentruca publiculu se se puna in stare de a judecá lucrulu din toate laturile si a'si formá opiniune lamurita, sigura, odichnitóre despre aceea ce se intempla impregiarulu seu si pentru densulu.

Deci se stamu cu totii cá se ni se pregátésca vreo cativa stenografi destepti si nepregetatori. —

Zernesci, in 13. Decembre 1860.

B.

TRANSILVANIA.

Брашовъ, 15. Дечембре. Къ денъмира Е. С. баронъ де Кешени де канчеларис ла кърте, не апропиаръмъ дикътва де димплицеа доринделоръ. — Ардеалъл прин ачеста се трактэзъ ка автономъ ши акъм чеа маі зрѣнтъ ши маі моментóз проблемъ разимъ асѣпра канчеларислаі де а димпиега о комисиѣне стѣтѣтóre дин вѣрвадїі де диферите националитѣдїі ши конфесїи, карїі се вѣкѣрѣ де дикредереа пѣвликъ. Ачештї вѣрвадїі вїнѣ а фї кїтмадїі пѣ пѣмаї дин сїнѣлѣ магїарлоръ ши сашлоръ, чї ши дин сїнѣлѣ нациѣнеї ши алѣ конфесїиѣлоръ ромѣне дн пѣтереа скрісóreї де тѣлѣ дин 20. Октобре а Маї. Сале кѣтрѣ гр. Рехбергъ; ши зпїндѣсе днтрѣнѣ локъ, d. e. ла Алба-Жуліа — ворѣ фаче дн днпрехлѣ днделечере пропѣнерї ла Маїестате пентрѣ о леѣе де репрескпѣтѣчѣнеа дѣреї ла діета чеа маї апрóне реконстїтантѣ, ад. ачеа комисиѣне ва крої тѣсѣрїле, дн каре аѣ а фї репрескпѣтате дн діета вїітóre тóте класелѣ ши нациѣнїле колокзїтóre фѣрѣ пїчї о дїферїндѣ. Маї. Са дшї респїкѣ а са воїндѣ дн пѣмїта скрісóre де тѣлѣ, ка пропѣсѣчѣнїле ачестеа сѣ се факѣ асфелїл, днкѣтѣ еле се тѣлѣтѣмѣскѣ пе тодї. Дѣкѣ Е. Са Д. канчеларис де кърте ванѣшї дн канделечере де апрóне кѣ архїпѣсторїї поштрїї днтрѣ адечереа пѣмїдїлоръ вѣрвадїі, атѣнчї спертѣмѣ, кѣ вомѣ авеа ши пої тѣлѣтѣміре ши днкредере; днсѣ делѣтѣрѣндѣсе кѣтѣва вѣрвадїї поштрїі чей маї практичїі ши кѣ днкредере пѣвликъ аї нациѣнеї дела ачестѣ комисиѣне моментóз, кларѣ ши прїмѣлѣ актѣ аѣ реконстїтїреї дѣреї ва фї дн старе а пемѣлѣтїі попорѣлѣ ромѣнѣ ши конфесїиѣле лѣї. Аѣ днчетатѣ акъм прївїлеѣїеле полїтїче есклѣсїе аде констїтѣдїиѣлоръ де пѣлѣ акъм, сѣ днчетезе кѣ еле ши зѣбра де днчеркѣрї де а пемѣлѣтїі сѣѣ а да песте пїчорѣ днтереселе адевѣрате аде класелоръ челоръ че ераѣ ескїсе дела комѣнїзїнеа дндрепѣтѣдїреї полїтїче кѣ чеа дїатѣтѣ окасїѣне де колѣделечере фѣрѣдѣскѣ ла констїтїреа зпїі васе дрепте ши болїде, пе каре сѣ се пóтѣ едїфіка едїфічїлѣ адевѣратеї днфѣрѣдїрїі ши днкредерїі ши алѣ ферїчїреї, че се паскѣ пентрѣ патріе дин ачестеа. Ної днделечемѣ ши штїмѣ вїне, кѣ класеле челе фóсте прївїлеѣїате пѣ се днпакѣ кѣ пїчї о стрѣмѣтаре фѣкѣтѣ дн констїтѣдїїнеа лоръ де маї нainte, кѣчї патѣра констїтѣдїоналізмѣлїі адечѣ кѣ оїне, ка сѣ пѣ копчедѣ пїчї о іотѣ дин дрепѣрїле авѣте, днсѣ, quod tibi Augustine, cur non et mihi? Констїтѣдїоналізмѣлѣ ескїеївѣ е кондепнатѣ де тóтѣ лѣмеа чївїлісатѣ, пїчї кѣ маї аре локъ акъм дн лексїконѣлѣ адевѣратеї чївїлісѣчѣнї. Дечї сѣ не десѣрѣкѣмѣ де орче егосїзмѣ ескїсївѣ ши се лѣзѣмѣ кѣтѣпѣна дрепѣтѣдїї дн тѣлѣ тесѣрѣндѣ кѣ са дрепѣлѣ че се кѣвїне фїекѣрѣзіа, пѣ дн пѣтереа фортелоръ челоръ перїкѣлóде, чї дн пѣтереа леалїтѣдїїі ши а реалїтѣдїїі де дрепѣтѣ, че компете фїекѣрѣї патріотѣ.

Вѣрвадїї де статѣ днтерѣкѣдїї дн хаїна петрѣнѣзѣтѣдїїі ши а адевѣратѣлїі патріотїзмѣлїі ворѣ фаче, ка моментѣлѣ челѣ маї импортантѣ, органисареа ши дефїцїереа репресентѣчѣнеї Ардеалѣлїі, сѣ фїе по вїіторїлѣ о фїлѣтѣлѣ де тѣлѣтѣміре, днкредере ши днфѣрѣдїре а тѣтѣрорѣ класелоръ, нациѣнїлоръ ши конфесїиѣлоръ, ескїзїндѣсе орче сѣпретадїїе сѣѣ префаворїе. —

Вѣрѣтѣока ши солїда пѣртаре а зпїї понорѣ фачѣ кѣ тóтѣ лѣмеа, серїóса вїгїере ши отѣрѣндѣ ла о канделечере ши колѣкѣраре інтїмѣ, сѣнт челе маї пѣтернїче гарандїї пентрѣ лїбертатеа ши матѣрїтатеа полїтїкѣ а лѣї. —

— „Magyar Sajtó“ дн Nr. 282 дин 6. Дечембре 1860, амїнтїндѣ кѣ конферїнда де комїтарѣ дин Орадѣа маре дїнѣтѣ дн 4. Деч. поѣ а отѣрѣтѣ конкїетареа адѣнѣрїї дѣнефалѣ комїтантѣсе дѣлѣ леѣеа дин ан. 1847/8, репортѣзѣ, кѣ днтре ораторїї чей маї де фѣрпте дн ачеа адѣнѣре Есч. Са Д. епїскопѣ гр. кат. Ерделї а декларатѣ дн пѣтеле националітѣдїїі ромѣне, кѣтѣкѣ елѣ ка фїлѣ алѣ пѣтѣнѣтѣлїі магїарѣ се тѣрѣтѣрїоеште пе сїне де магїарѣ, кѣ тóтѣ дїферїнда де лїмѣлѣ ши редеїзїне, ши сѣнтѣ комѣна домпїре а рекѣштїгѣнделоръ ледїі вѣре, ка чївемогїарѣ, а се фоллосї де дрепѣлѣ фѣрѣдїнѣ. Дѣлѣ есперїенда де 12 анї — зїе: тѣлѣ 'n тѣлѣ ізвїндѣне пе вомѣ апера зпїї пе алдїї. Кѣвїнтеле епїскопѣлїі фѣрѣ прїмїте кѣ фóрте маре ентѣоїасѣлѣ. Пѣлѣ аїчї „Magyar Sajtó“. — Ної пѣ пе тѣлѣтѣмімѣ кѣ зпїї естракѣтѣ дин о кѣвѣпѣтаре, зїотѣ де зпїї епїскопѣлїі ромѣнѣ дн пѣтеле зпїї националітѣдїїі, ши днкѣ дн моменте, ка челе че пї се днфѣдїшѣзѣ

свѣтъ епископскѣ вѣторѣдѣ пострѣ националѣ; де ача дѣинте де а жѣдека провокѣнѣ не чеї че аѣ фостѣ де фадѣ, ка кѣ о сѣнѣ-пире екоакѣ еѣ не рѣдѣче аѣзѣтѣрѣа пѣтрѣ че нѣ о арѣнкѣ не вѣнтѣне естрактѣлѣ ачестѣ дѣн „Magyar Sajto“; вѣлѣ атѣнѣ сѣ вравѣмѣ кѣвѣптарѣа епископскѣ крѣотѣ Стросмајер, карѣ о дѣнѣ ла маса метрополѣтскѣ дѣн Заграбѣа, дѣнѣ конѣерѣнѣа вѣпалѣ зѣ-кѣндѣ: Домніорѣ! сѣптѣмѣ рѣта а не дѣтѣнде мѣла понѣрѣ-лорѣ лѣберѣ, дар' пѣмаї ка наѣнѣне лѣберѣ шѣ пѣдѣpendentѣ, карѣ дѣн дреутѣрѣлѣ че і се кѣвѣнѣ нѣ конѣеде дѣн фѣзѣрѣа алѣїа нѣчѣ кѣтѣ пѣгрѣ сѣвѣтѣ зѣнѣе. Кѣчѣ амѣчѣї поштрѣ магѣарѣї нѣ нѣ арѣ прѣнде мѣла, кѣндѣ лѣ о амѣ дѣтѣнде мѣзѣгѣлѣгѣ де пѣштѣндѣ националѣ, де оклѣвѣ шѣ де лѣнѣшѣпѣре тѣрѣїтѣрѣе. —

De pe Ampoiu (Apolonia), in Nbre 1860.

LIMBA POPORULUI.

Comunele de aici Petrosani, Galatiu, Fenestru si Presaca (in cari afara de una familia israelitena — firesce ca dupo laudaver'a datena a preafericiteloru tieri, de unde, intre altii, se stracurara in cesti 11 ani ultimi una multime de straneputi ai lui Avramu, Isacu si Iacobu, — ocupara cu prepararea si impartirea (pe bani si pe produsele locuitorilor) benefactoriului neptariu, ce lu chiama spiritu, nu locuesce alta limba de omu, ci numai romanu) dadera in lun'a trecuta prin deputatii sei, respectivului c. r. pretoru din Alba-Julia una suplica, in carea cereau, ca, de orace comunele si antiistiele locali in anulu organizatiunei fusera desemnate prin table, inscrise in tote altele limbe, numai in cea a poporului locului, in cea rom. nu, acum prin diplom'a imperat'esca de nou fiindu asecurata egal'a indreptatire, nationalitatea, si usulu limbei romanesci, in locurile locuite de romani, se delature tablele cele cu nume straine, si se se afiga table cu nume in limb'a poporului, si totu in acesta limba si se tranita citatiuni si alte in-scrisuri, cari s'aru tienē de elu, adaca tote in limb'a roman'esca. C. r. pretura, cu tote ca in fiacare 14-a di unulu din primarii ei amplotati, are a escurge prin numitele comune la unu locu mai principalu, spre tractarea negotieloru oficiose politice, ce se tienu de comune; totusi afla mai cu cale, precatens'a suplica a o transpune notariului comunale A. F. spre cercetare si informare: Cine sunt subscriptorii suplicei? si altele.

D. not. A. F. (de origine romanu si inca din famili'a, ore candu insemnata in romanime, dara, se pare ca, botezatu, dupa altu ritu-tata a unoru filii, mai exaltati pentru alta nationalitate, carele, lipsitu de studie scolastice, de cunoscintie, de limbe si de scriptura, totusi destulu de maiestru (prin si pentru ce? va fi sciendu elu, si voru fi sciendu si altii) — dinainte de anulu 48 mai ne'nterruptu a se sustie-ne in postu de notariu satescu, in scripturisticele servitiului seu se folosesce cu unu individuu orecare, fuctionatu la mesurarea catras-trala, cognominatu dupa numele unei provincie romane, inse nascutu din alta, unde precum vedimuu, capii inca nece actiu fiti si pomenescu nationalitatea, ci numai confesiunea sa — libertati pentru multele inci-suri) dŃcu ca D. not. A. F. nu intardia a'si implini misiunea cu totu zelulu, in catu mergendu in Presaca, si aflandu pre parochulu locului in fuctione immormentarei unui repausatu, pe acela, fiindu si elu subscrisu in amintit'a suplicei, elu adstrense, a depune epatrafirulu, si falonulu pe copersieu (costiugu) in midiloculu drumului, si a merge in Cresma mai de aprupe, unde era D. notariu comisionandu, ca se respuada pentru cutediat'a subscriera — Urmarea fŃ, ca descriito-riulu seu purisantele suplicei, C. C. unu soldatu licentiatu, pre care-le tata-seu tienendulu la cas'a si la mesa sa, lu aplicase la descriere, numai de catu fŃ citatu la Alba, si acum se tiene de vr'o 3 septema-ne inchisu, dupa expresiunea soldatiloru in Stockhaus, ca turburatoriu de poporu — Aufwiegler.

Eara tablele comuneloru stau intreg cum au fostu, nu ca cele capetate antaia ora de Moise in muntele Sinai. — Acesta impregiu-rare indignēza forte multu inimile poporului, si amu dori, ca inaltulu gubernu se storca dreptatea pretensiuniloru celoru legale, pe care romanulu nu le va mai lasa nefolosite, cace 10 ani dela mandatulu celu d'anteiu in privint'a folosirei limbei poporului in tote negotiele lui au fostu timpu deajunsu de suferintia si asteptare, acum pretindemu, ca limb'a se ni se respecteze, si cei ce nu voru a asculta de lege se se pedepsēca.

Poporulu romanu e resolutu petutindēca a'si folosi limb'a sa in tote afacerile sale, ca si cum isi folosescu magiarii si sasiu pe a sa in trebele sale, dupa dreptulu egal si legalu, si pretinde a fi crutiatu de incercari dusimanose in contra dreptului seu, de a se folosi de limb'a sa, cace ca stēca vomu sta ne'nfricosiati pentru aperarea dreptului de limba. —

* * *

Beinsiu, in 8. Decembre n. 1860.

Reforme scolastece in Ungaria, mai al-su pentru gimnasii.

De si noi romanii suntemu camu sorociti, se lucre altii de noi fara noi, totusi amu peotui greu, deca amu sta cu manele in sinu acumu, candu tote poporele se nesuescu a-si ehnpta drepturi pentru sine, — unii istorice, alii naturale si erasi altii de ambele feluri.

Barbatii magiari de capacitate lucre cu totii d'in resputeri spre a da natiunei sale o bunastare catu se pote mai fericita, cu acea de-osebire, ca unii aru voi se traga totu giarulu la ol'a loru, era altii lasa si altoru ole si olcele mai multu seu mai putienu giaru. Partide au fostu si voru fi in lume totudeuna.

Un'a d'intre cele mai interesante si mai ponderose cause, ce se alla in ajunsulu reformarei radicale, e causa instructiunei, in care vinu mai alesu la intrebare sistem'a si limb'a propunerei

In acesta privintia aflamu in „Tarodaĳ Lapok“ nr. 48 a. c. unu articulu sub titulu de susu, de unu profesoru gimnasialu, anume J. Kőrnyei, care a-lu pestrēce, fara ca se ne facemu unele reflexiuni, nu ne lasa anim'a.

Autorulu acestui articlu nesuindu-se a demustrā, ca sistem'a de instructiune, ce custa inca, e de unu spiretu cosmopolitecu, contraria progresulu nationalu, demoralisatoriu si descaracterisatoriu, ca e opu-sa destinatiunei omenimei, subinttelegandu-se ca e contraria binelui tieri, apoi in urma si-da pe fatia cu cea mai mare neconsecuintia ceia ce i jace la anima, cumca adeca: „pe teritoriulu santei corone ungare scolele de una cultura mai nalta, de voimu a lucrā cu minte, cu se-curitate si cu corespundere pretensiuniloru tieri, trebuie se fia ba-sate pe fundamentu nationalu, si limb'a in ele se fia esclusivu cea magiara. Acest'a e fundamentulu, celelalte trebuie asiediate pe acest'a.“*)

Pe lunga tote, ca nu ni se pare a fire de lipsa se aretamu cu degetulu apriatele contradiceri, de cari e plinu articulu numitu, totusi ne va ierta stimabilulu colegu, se ne damu si noi pe fatia unele rb-servari ca romani,**) se ne aretamu dorint'a si sperant'a cu sine-ritate.

Dni'a sa nu se sfiesce a o spune in fatia lumci, ca celelalte natiu-nalitati trebuie se-si tiena limb'a loru numai ca ceva lucru secundariu, volesce a luā dela altii „celu mai santu dreptu,“ pentru care vorbesce insu si asiā aprigu, cace, precum marturisesce erasi totu d'ensulu, „nu pote aterna dela spiretulu de partide, neci dela spiretulu interi-malu alu guvernoloru. Si noi voimu „a cugeta mai liberu, a ne iubi mai liberu famili'a, natiunea si pre omenime.“ Pentru ce ore volesce dara, ca altii se fia lipsiti de acea, fara ce d'ensulu nu pote fi? — Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris!

Se stērga dia vietia sistem'a de instructiune asiā numita noua, si noi dorim, caci nu aflamu premultu bine in d'ensa; dar' a o po-recli de demoralisatoriu etc., nu ne duce consciint'a. Si de limba ne vomu tienē cu mani cu piciorē; eaci „aceia cari cu o usioretate de minte si schimba limb'a, usioru si voru schimbā si sentimentile,“ dice totu Domn lui K. Apoi noi nu amu voi se ni le schimbamu un'a cu capulu!

Nu ne potemu mirā de ajunsu neci de acea, cum pote proiepta autorulu articulu si esclusiv'a introducere a limbei magiare, candu in-susi dice, „ca a voi se schimbi limb'a cutarui poporu — prin ori ce fortia — cu alt'a, e cea mai grea strāformare, a carei numai incerca-re e impregnata cu demoralisare.“ Si earasi: „Fortiat'a introducere a limbei germane in scolele Ungariei a fostu adevērat'a sistema corrup-tiva. Alumnulu sentiā adencu, cumca voru se cioplēscā d'in d'insulu omu strainu. — — Afara de acea fortia de sene a nascuta si re-actiune. — — Care e dara unic'a conditione ducatoriā la scopu cu securitate in privint'a limbei? Despre acea neci inimicii nostri nu se voru indoi, cumca junimea magiara trebuie educata, instruita ma-giāresce.“ etc. etc.

Nu supunemu, ca fratii magiari aru voi se demoraliseze pre ce-lelalte nationalitati, — aperi Dumnedieu. — Inse dēca a fostu pentru d'insii fortiat'a introducere a limbei germane demoralisare, aru fi in-troducerea fortiat'a a celei magiare la celelalte nationalitati. O repe-tim: ca nu supunemu despre fratii magiari, ca aru voi a demoralisā Junii nostri inca s'au desgustata si s'ar desgustā sentiendu ca voru se cioplēscā din ei omeni straini. . . . Apoi dēca nu potu negā nici inimicii magiariiloru, ca junimea magiara trebuie educata, in-

*) La cari Redactorulu — Loukay, — acelasi, care redige si „Idők Tanuja“ — sub asteriscu concede „ca in tienaturile preponde-rantu nemagiare toti acei invetiacei, cari si-aru descoperi apriatu do-rint'a, se-si pōta invetiā religiunea si gramatec'a limbei materne — in limb'a loru materna.“ . . . Quam grandis magnanimitas!?

**) Credemu, ca cei de alte nationalitati inca si voru deschide gur'a si in asta privintia. — G. M.

